

A szerelem végső titkai

Beszélgetés dr. Ferenczi Sándorral az emberi és állati élet ősi kezdeteiről és fejlődéséről a mai formáig — A sötét, meleg, ringató Nagy Anya és a szerelem születése — Hogyan kapcsolódott a szerelembe a fajfenntartás és hogyan izgatta le az anyaságra a férfi a nőt? — Az alvás és a sötétség rejtélye

„Az állatvilág, de az ember is örökre visszavágyik a tengerbe...”

1.

Huszonegy esztendővel ezelőtt egy fiatal, 31 éves budapesti orvos, aki pszichiátriával foglalkozott és értenetű annak a felismerésnek határáig jutott el, hogy akkori módszereivel milyen meddő tudományokban munkálkodik, véletlenül Freud egyik könyvét vette kezébe. A könyvet eleinte félredobta, mint oly sokan mások, nem is olvasta végig, de aztán újra érdeklődni kezdte a téma és a következő esztendőben Bécsbe utazott, hogy a könyv szerzőjével találkozzék.

Igy született meg Freud Zsigmond és Ferenczi Sándor tudományos barátsága és így írja le az eseményt maga Freud annak az ünnepi munkának előszavában, amelyet Ferenczi ötvenedik születésnapján a világ pszichológusai tettek közzé. Azóta Ferenczi Sándor ennek a fiatal, de nagy eredményekkel visszatekintő tudománynak mestere és tanítói sorában foglal el előkelő helyet és — ugyanesak Freud szavai szerint — szinte missziószerű hivatást tölt be abban, hogy másokban termékeny gondolatokat ébresszen, egy-egy odavetett mondat, rövid cikkel vaszkos kötetek megjelenését indítsa el és tette indokoltá.

2.

A legfontosabb alkotásairól érdeklődünk. Kérjük, beszéljen róluk.

— Vajon indokolt-e, hogy munkámat alkotásnak nevezem? — tündök Ferenczi könyvespolca előtt állva. — Az alkotás komoly, nagy szó...

Angolnyelvű könyvet vesz le a polcáról, egyik munkájának londoni kiadásait:

— A könyv fordítója, mint szorgalmas bibliográfus, a kötet végén összegyűjtötte munkásságomat. Minden együtt, a cikkeket is beleértve, 173 darab. Azóta talán szaporodott néhány az a szám, ha nem is sokkal, mert az utolsó öt esztendőben jobban süríttem az anyatest és kevesebbet, de nagyon átgondoltan és áttekinthetően igyekszem írni.

— Ha van valami, amit műveim közül talán alkotásnak tekinthetek, akkor az a *Verwechting einer Genitaltheorie* című könyvem, amely a nemzetközi pszichológusok kiadó társaságánál jelent meg 1924-ben németül és amelyet én most fordítottam le magyarra is. Freud, amikor ezt a könyvet elolvasta, igen dicsőítően nevezte, amivel nem voltam nagyon megelégedve. Később véleményét odaműsítette, hogy talán mégis közel jutottam vele igazsághoz.

— A szellemességet semmiesetre sem a magánmódjára értette Freud. Fiatalabb éveimben nagy gondot fordítottam arra, hogy hogyan írok. Voltak, akik dicsérték érte és tettem magamnak a jó stílusztá szerepében. A stílus egyszer azt mondta, hogy a stílus nem valami híres; ezt a véleményt magamra tettem és egész figyelmemet a tartalomra fordítottam, másoknak engedve át a stílusztikai kéréket.

3.

— Ebben a munkában két olyan szempont emelek ki, amelyek, ha valónak bizonyulnak, talán közel állnak az alkotás fogalmához.

— Az első tisztára metódikai, eljárásbeli dolog. Tíz esztendőig fiókomban őriztem a könyvet, mielőtt kinyomatására elszántam volna

magam, mert ellentétben állott azzal az elfogadott szabállyal, hogy minden tudományág csak saját módszereivel dolgozhat, a pszichológia lélektani, a természettudomány fizikai módszerrel. Ez a könyvem ellenben jórészt az

Ferenczi Sándor (Herman Lipót rajza)

addig megvetett és lenézett analógiákon épül fel, mert én hiszek abban, hogy amikor a pszichológia vagy a biológia már minden puska-porát ellővődözte, a másik tan köréből vett analógiával meg egy lépéssel tovább lehet jutni. Ezt a rendszert neveztem *utraquizmusként* és legjobban olyan alagúthoz hasonlíthatom, amelyet két oldalról egyszerre fúrnak, de amely talán soha nem fog elkészülni, a két tárna csak a végtelemben találkozik. Mindenesetre azonban *egy-egy lépéssel* közelebb jut egymáshoz fokozatosan.

4.

— Arra a gondolatra jöttem rá, hogy a szerelmi érintkezés emberi és gerinces állati formája — a növényvilágra nem tudtam kiterjeszteni, mert növénytan ismereteim ehhez nem voltak elegendők — csak a szárazföldön létezik, a tengerben alig. A tengerben élő állatok, így a halak is, szerelmi életüket egészen más formában élik. Úgy a nőstény, mint a hím, kivetik önmagukból a jövő élet anyagát és a születés legelső aktusa megtörténik anélkül, hogy a jövő apa és anyja egymással közlelő érintkezésbe kerültek volna. Az embernél, a szárazföldi állatnál másképp áll a dolog. A megtermékenyülés nem az apa és anyákkal testben kívül, hanem azon belül történik és ezen a ponton erősen gondolkodába estem.

— Elismerem, hogy vannak kivételek, amelyek ezt az egész elméletet megdönthetik és amelyeknek a rendszer kereteibe való beillesztése még a jövő feladata, a továbbiakban azonban próbáljunk meg ezektől a kivételektől eltekinteni.

— Freud műveiben az ember életének első éveiben végbemenő ösztönös dolgokkal foglalkozott. Ezt a rendszert építettem tovább, amikor magat a szerelmi aktust, az emberi lét e döntő momentumát vettem vizsgálat alá.

5.

— A tengerben élő állatnak nincsen szükség arra, hogy a jövő generáció az anyatestben fejlődjen ki, mert a Nagy Anya, a tenger vize ringatja, a pusztulástól óvja, életképes állapotban tartja a sejteket, amelyeknek

más sejtekkel való egyesülése így megtörténhetik. Hiszem és művemben állítom, hogy a szerelmi élet emberi és gerinces formájának kifejlődése a tengerek kiszáradásával kezdődik, amikor megszűnt annak lehetősége, hogy egy ilyen világokat átfogó anya ringassa a jövő nemzedék első csiráit és annak a szükségessége jelentkezett, hogy ezek a sejtek más módon kapjanak védelmet. A tengert náluk az anyatest folyadéka pótolják.

— Úgy képzelem el, hogy ebben az átmeneti időben erős harc folyt le a nemek közt. Harcoltak azért, hogy melyik kényszerítse rá a másikat a tenger pótlására, más szóval az anyának szerepét. A hím talán nagyobb erejével, valószínűleg azonban nagyobb aktivitásával valóssággal igába törte a nőstényt, aki így kénytelen-kelletlen beletörődött abba, hogy a jövőben testében hordozza gyermekét — és (ami még nagyobb teljesítmény) — az anyasághoz örömmel alkalmazkodni is tudott.

6.

— Ennek a harcnak jeleit még ma is láthatjuk, mert az agy fejlődése megismétli a faj fejlődését. A serdülő leány fiús és mozgásában, sőt egész pszichéjében kevéssé különbözik a vele egykorú hímű lényektől. Később azonban — az előbb említett harcnak megfelelően — bekövetkezik a *legyőzetés időszaka*. A nő megadja magát és elkészül arra, hogy anyai hivatását teljesíthesse.

7.

— Az ember visszavágyik a tengerbe. A csecsemő születésekor elégedetlen azzal a ténnyel, hogy világra jött. Az anyai gondosság csak annyit tehet, hogy illuziókba ringatja az újszülöttet. Betakarítja, tehát az anyatest melegét állítja elő számára, besötétíti a szobát, hogy kis szemét ne bántsa a szokatlan napfény és ringatja bölcsőjét, mintha még mindig az anyatest mozogna vele. De később, felnőtt korában is felüti fejét minden emberben az örök nagy anyához és a tengerhez való visszavágyás vágya: este minden realitástól hirtelen elfordulva, az ember lefekszik, betakarozik és eloltja a lámpát.

8.

— Maga a szerelmi aktus végeredményben híd, amelyben a csók, az ölelés és maga a párzás megfelel az újszülött gyermek fejlődésének. Az újszülött közelbűlik az anyatesthez és szájával táplálkozik, szopik: csók. A kis gyermek mindent kézbe akar kaparintani, amit meglát, mert feltámad benne a bírás vágya: ez az ölelés. A gyermek visszavágyik az anyatestbe. — A párzás nem más, mint az ember részleges visszavágyása a női testbe és azon keresztül az ősidők tengerébe.

9.

— A szerelem és az emberi intellektus talán párhuzamosan, de mindenestre *zoros összefüggésben* fejlődött. A gyermek csak játszani akar és mindenben csak a gyönyörűséget keresi, míg nem a nevelés és a test fejlődése ezt a vágyat ellensúlyozza. Egészen bizonyos, hogy ez is a fejlődés megismétlődése. A gyermek csak a gyönyörűségnek él. Később a bőr úgy alakul, hogy már nemcsak simogatásokra való, hanem edzett és az időjárásnak ellentáll, az izmok nemcsak simogatásokat végeznek, hanem munkát is teljesítenek, tehát *racionálisodott az ember egész szervezete*. Ezzel kapcsolatban kifejlődött egy olyan szerv, amelynek az a feladata, hogy időszakonként a szervezetben felgyülemlett vágyat a gyönyörűségre vezesse és ezzel az intellektust és az idegpályákat felszabadítsa, függetlenítse. A férfi, amikor magához öleli a nőt, amikor a termékenyítő sejtek a jövő anyatestbe hatolnak, tudattalanul és ösztönölete mélyén szinte azonosítja magát ezekkel a sejtekkel, úgy érzi, mintha egész lényé átömlene az anyatestbe, — és ezzel a gyönyörűségről elvezette egy időre a vágy okozta működési hiányokat.

10.

— A tengerbe vágyik vissza az ember és ezzel lehet megmagyarázni, így lehet felépíteni a szerelem alapvető aktusának lényegét. Egészen bizonyos, hogy az előbb említett fejlődési fokozatokon túl, jóval később lett azonos a gyönyörűségnek ez a levezetése a fajfenntartással. Ezt már Schopenhauer is érezte és úgy fejezte ki, hogy a természet a gyönyörűséggel csalogatja az embert a fajfenntartására. Nagyon kétséges, hogy a *Természetet* — így, nagy T-vel — szabad-e még egyáltalában kimondani és mindenképp meg kell állni az indoknak felhasználni, az azonban bizonyos, hogy tudásunk mai állása szerint hiszek ezeknek a magyarázatoknak helyességében.

11.

— Ebből a nagyon is elméleti világból, — folytatja Ferenczi — hamarosan visszazökkenem a lélekelemzés gyakorlati oldalára és az utolsó 6-8 esztendőben a *pszichoanalitikai technika* tökéletesítésén fáradozom. Úgynevezett *sakitu technikámat* némelyek túlzott buzgósággal alkalmazták, úgyhogy magamnak kellett a hibákra rámutatni, de ami belőle megmaradt, úgy hiszem, tartós. Sokat küzdöttem a pszichoanalízis vadhajásai (Adler, Jung, Ranké stb.) ellen; legközelebb az úgynevezett *Stekel-*